

a systematic update of its content, forms, methods of organizing the educational process aimed at implementing the Law, which is reflected in the Concept of «New Ukrainian School», the Law «On Education». The purpose of education: comprehensive development, education and socialization of a person who is capable of living in society and civilized interaction with nature, has a desire for self-improvement and lifelong learning, is ready for conscious life choices and self-realization, responsibility, work and civic engagement.

The relationship between the emotional and social aspects of the educational process is the essence of social and emotional learning, the key concepts of which are «emotional intelligence» and «social intelligence». A generalization is made, which substantiates the need for the formation of emotional and social intelligence in students.

Key words: *education, emotional intelligence, social intelligence, innovation, Internet space.*

References

1. Nhuien M. A. (Comp.) Rol emotsiinoho intelektu u stanovlenni osobystosti studenta-profesionala [The role of emotional intelligence in the formation of the personality of a professional student]: materials All-Ukrainian. scientific-practical conf. with international participation. (Vol. 5, pp. 137-140). September 29-30, 2007, Kharkiv, Ukraine: Novi pedahohichni doslidzhennia. [in Ukrainian].
2. *Pro osvitu* (Zakon Ukrainy) [Law of Ukraine «On Education»]. (June 5, 2018). Official. text. Kyiv: Alerta. [in Ukrainian].
3. *Nova ukrainska shkola*. (Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy) [New Ukrainian school. Ministry of Education and Science of Ukraine]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola/> [in Ukrainian].
4. Antoniants D. *Sotsialno-emotsiine navchannia: praktyka zastosuvannia* [Socio-emotional learning: practice of application]. Online training. URL: <https://eikids.ru/trening-s-davide-antonyatsej.html/> [in Ukrainian].
5. Romanenko M. I. (Comp.). *Sotsialnyi intelekt yak predmet filosofskykh ta psykhologichnykh doslidzen* [Social intelligence as a subject of philosophical and psychological research]. Materials All-Ukrainian. scientific-practical conf. with international participation. (Vol. 140, pp. 37-40). April 23, 2020, Kryvii Rih, Ukraine: Hileia. [in Ukrainian].
6. Bratanich B. V. (2015). *Prostorovyi vymir media-osvity* [Spatial dimension of media education.]. *Dyrektor shkoly, litseiu, himnazii*, (1/3), 45-50. [in Ukrainian].
7. Moskalenko V. V., Maksom K.V. (2019). *Pidlitkova hrupa yak sotsialno-psykhologichnyi prostir formuvannia hendernoi identychnosti osobystosti* [Adolescent group as a socio-psychological space for the formation of gender identity]. *Problemy sotsialnoi roboty: filozofii, psykhologii, sotsiologii*, 1(13), 52-64. [in Ukrainian].

Отримано редакцією 25.02.2021 р.

УДК 373.2.017.4

DOI: 10.31376/2410-0897-2021-1-105-113

ГРОМАДЯНСЬКЕ ВИХОВАННЯ ЯК ФАКТОР СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Вознюк Анна Анатоліївна

аспірантка кафедри теорії і практики технологічної та професійної освіти
Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет»
e-mail: a.a.vozniuk@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-1461-149X

У статті висвітлено сутність понять «розвиток дитини», «громадянськість», «громадянське виховання», «громадянське виховання дітей дошкільного віку». Виокремлено основні завдання громадянського виховання дітей дошкільного віку. Визначено етапи особистісного становлення дошкільника в умовах громадянського виховання. Відзначено, що одним із провідних завдань дошкільної освіти і громадянського виховання є забезпечення умов для повноцінного, своєчасного і різнобічного розвитку дитини з метою виховання ініціативної, творчої особистості. Сформовано педагогічні умови громадянського виховання дошкільника. Представлено принципи громадянського виховання дітей дошкільного віку в закладах дошкільної освіти. Розроблено рекомендації щодо громадянського виховання дітей дошкільного віку в умовах закладів дошкільної освіти.

Ключові слова: *дошкільна освіта, особистість, громадянськість, громадянське виховання, дитина дошкільного віку, вихователь.*

Постановка проблеми. В Україні на початку ХХІ ст. кардинальні перетворення в соціокультурній сфері вимагають змін у функціонуванні основних соціальних інститутів

суспільства, в тому числі й дошкільних освітніх установ. Проголошення суверенітету держави, розвиток ринкових конкурентних відносин передбачає вироблення у людей високих громадянських якостей, умінь по-новому підійти до питань політики, економіки, до визначення свого місця в суспільстві й заходів відповідальності в сучасному світі. Отже, на сьогоднішній день громадянське виховання дітей дошкільного віку – це основа формування патріотичної ідентичності дитини, прищеплення їй національних і культурних цінностей. Так, громадянське виховання, яке покликане формувати у дітей національну самосвідомість, активну громадянську позицію, прагнення і готовність брати на себе відповідальність за розвиток своєї країни і народу, здійснюється в рамках різних форм роботи, занять, екскурсій, навчальних курсів. Водночас організація громадянського виховання в системі дошкільної освіти, враховуючи вікові особливості дітей-дошкільнят, вимагає більш ретельного підходу і добору методів, засобів, технологій виховання. У зв'язку із цим питання становлення особистості дошкільнят в умовах організації громадянського виховання є надзвичайно актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Психологічне обґрунтування проблеми громадянського виховання здійснено Б. Ананьєвим, І. Бехом [1], Л. Божович, М. Левітовим, К. Чорною та ін. Педагогічні основи виховання громадянських якостей висвітлено у працях Т. Завгородньої, Т. Киричук [2], О. Ковшар [3], С. Русової, К. Ушинського та ін. Питанням громадянського виховання дітей дошкільного віку займалися М. Боришевський, О. Вишневський, О. Гончаренко [5], Н. Дерев'яненко, П. Ігнатенко, О. Киричук, С. Коношенко [6], Н. Коношенко [6], Л. Куштим [7], О. Стаєнна [8], О. Сухомлинський, Т. Титаренко. Хоча наукових напрацювань із означеної теми достатньо, утім багато теоретичних та практичних аспектів залишається не розробленими, зокрема, це стосується вивчення громадянського виховання як чинника становлення особистості дитини дошкільного віку.

Метою статті є розгляд теоретичних аспектів громадянського виховання як чинника становлення особистості дитини дошкільного віку, а також розроблення рекомендацій щодо громадянського виховання дітей дошкільного віку в умовах закладів дошкільної освіти (ЗДО).

Виклад основного матеріалу. Однією з найскладніших ключових проблем педагогічної теорії і практики є проблема розвитку дитини. У світлі гуманістичних ідей вирішення означеної проблеми розглядається в контексті цілісного підходу.

Розвиток дитини як окремого індивіда (онтогенез) – це цілісний процес становлення людського організму як соціальної істоти і як особистості. Розвиток особистості дитини (як системної соціальної якості індивіда, суб'єкта суспільних відносин) і психічний розвиток (як становлення специфічно людських вищих функцій) утворюють цілісну єдність.

Загальноприйнятим положенням у науковій літературі є думка про те, що цілісний розвиток дитини здійснюється по лініях [3]:

- пізнавальної сфери (становлення вищих психічних функцій, інтелекту, розвитку пізнання);
- психологічної структури та змісту діяльності (становлення цілей, мотивів і розвиток їх співвідношень, освоєння способів діяльності);
- особистості (спрямованість ціннісних орієнтацій, самосвідомості, самооцінки, взаємодія із соціальним середовищем).

Пріоритетне завдання України – формування нового покоління, що володіє знаннями і вміннями, які відповідають вимогам ХХІ ст., розділяє традиційні моральні цінності, готового до мирного творення і захисту Батьківщини. Ключовим інструментом вирішення цього завдання є виховання дітей. Воно є найважливішим фактором, що впливає на розвиток та становлення особистості дитини та завжди має цілеспрямований і організований характер. Ефективність виховання залежить від готовності дитини до педагогічного впливу з урахуванням впливу спадковості й середовища, а також її активності, яка є запорукою формування різних видів дитячої діяльності: пізнавальної, предметної, ігрової, трудової, художньої, навчальної, спілкування. Активна позиція дошкільника в діяльності робить його суб'єктом виховання, що дозволяє розглядати діяльність як засіб виховання і розвиток дитини. Виховання визначає розвиток дитини і водночас залежить від розвитку, виходячи з неї. Дитина

розвивається у процесі виховання і навчання. Цілеспрямований характер виховання визначає основні напрями різнобічного розвитку та становлення особистості дошкільника: фізичний, інтелектуальний, соціально-моральний, художньо-естетичний.

Глобалізаційні зміни призводять до необхідності трансформації змісту дошкільної освіти. Відбувається гуманізація її цілей та принципів, переорієнтація на розвиток особистості дитини як основний ресурс, що визначає поступальний рух суспільства. Дошкільна освіта, виконуючи роль першої самоцінної ланки, має відповідати сучасним соціокультурним запитам, збагачувати знання дитини необхідною якісною інформацією, допомагати їй реалізувати свій природний потенціал, орієнтуватися на загальнолюдські й національні цінності [2, с. 28]. Тому громадянське виховання молодого покоління виступає в якості пріоритетного напрямку сучасної освітньої політики. При цьому саме дошкільне дитинство є найважливішим періодом становлення особистості людини, коли закладаються основи громадянських якостей.

Вітчизняний науковець О. Гончаренко громадянськість розглядає як інтегровану характеристику особистості. Вона визначає, що громадянськість – багатоаспектне поняття, фундаментальна духовно-моральна якість, психологічна та світоглядна характеристика особистості, яка має культурологічні засади [5].

П. Ігнатенко визначає громадянськість як цілісне особистісне, інтегроване, психологічне утворення. Дослідник І. Бех дотримується схожої думки щодо психологічного визначення поняття громадянськості, доповнюючи необхідні громадянські якості особистості такими складовими: почуття громадянської гідності, громадянського обов'язку, громадянської відповідальності, громадянської самосвідомості; громадянська активність, ініціативність, критичність [1].

Базовий компонент дошкільної освіти України (БКДОУ) висвітлює основні положення Міжнародної конвенції ООН про права дитини, законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства», інших нормативних актів стосовно дитинства. Базовий компонент дошкільної освіти – це Державний стандарт дошкільної освіти України, який реалізується програмами та навчально-методичним забезпеченням, що затверджуються Міністерством освіти і науки України. У ньому зведено норми і положення, що визначають державні вимоги до рівня освіченості, розвиненості та вихованості дитини дошкільного віку; сумарний кінцевий показник набутих дитиною компетенцій перед її вступом до школи [10].

У базовому компоненті окреслено такі завдання стосовно виховання дітей молодшого шкільного віку: сприяти розумінню дитиною своїх прав та обов'язків, свідомому, відповідальному ставленню до них, вчити поважати права інших людей; формувати свідоме ставлення до своїх обов'язків у навчальному закладі та сім'ї; створювати умови для набуття досвіду усвідомлених суспільних дій, правомірної поведінки й толерантного спілкування на основі поваги до прав інших людей; ознайомлення з традиціями та звичаями українців [9].

На думку С. Коношенка, Н. Коношенко, громадянське виховання – складний і тривалий процес, спрямований на формування базових громадянських якостей, а саме патріотизму, правосвідомості, толерантності. У свою чергу, кожна громадянська якість – це складна динамічна система, поєднана з іншими якість особистості. Цим обумовлена багатоаспектність процесу формування громадянськості особистості, що полягає в поєднанні громадянського, морального та правового виховання [6].

Громадянське виховання дітей дошкільного віку розглядаємо як процес формування активної та відповідальної громадянської поведінки дошкільника, заснованої на почуттях громадянської гідності, толерантності, поваги та любові до інших, поваги до прав кожної людини [4, с. 15].

Варто також зазначити, що сутність громадянського виховання дітей дошкільного віку полягає у вихованні толерантності, поваги до людей інших національностей. Дитина повинна любити не тільки свою країну, свою Батьківщину, а й з повагою ставитися до людей інших національностей. Завдання громадянського виховання дітей дошкільного віку орієнтовані на:

– усвідомлення дитини себе як громадянина своєї країни;

- виховання толерантного ставлення дітей до людей інших національностей;
- створення умов для включення дитини в діяльність із застосуванням отриманих знань, накопиченого досвіду в усвідомлено правильному, толерантному ставленні до людей інших національностей.

У дошкільному дитинстві необхідно дати дитині уявлення про те, що вона є громадянином своєї країни, виховувати у неї громадянські почуття і якості; ознайомити дітей із тим, що у світі існує багато країн, в яких живуть люди різних національностей. У процесі громадянського виховання необхідно формувати знання про те, що люди інших національностей можуть жити і в нашій країні; виховувати у дітей повагу до їхніх звичаїв, традицій, культури, бути до них толерантними.

Реалізація громадянського виховання дошкільників відбувається поступово і вимагає уважного, педагогічно грамотного підходу з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей, їх невеликого соціально-морального досвіду, а іноді суперечливих і негативних вражень і впливів, з якими їм доводиться стикатися в житті. У процесі громадянського виховання дитини дошкільного віку відбувається проходження нею ряду етапів особистісного становлення. Узагальнивши результати вивчення психолого-педагогічної літератури із теми дослідження, ми виокремили основні чотири етапи.

Перший етап передбачає вміння виділити себе з навколишнього соціального середовища, усвідомити себе з позицій «Я-концепції» і скласти уявлення про себе як особистість. Цей процес починається ще в дитячому садочку. Працівники закладу дошкільної освіти (психологи та вихователі) проводять серед дітей різні тренінги, тести, в процесі яких учасники освітнього процесу дізнаються про особливості свого характеру, найбільш придатні для них види діяльності і про те, як поводити себе в колективі. Завдяки психологам і педагогам у дітей дошкільного віку вже може сформуватись повне уявлення про себе і про своїх однолітків.

На другому етапі особистісного становлення дошкільник уже повинен розуміти, що у кожної людини є свої права і обов'язки. Дитина старшого дошкільного віку вже повинна вміти обмежувати себе в певних вчинках, які заважають освітньому процесу. Дитина розуміє, що не можна бігати по групі, відволікати товаришів. У неї вже розвинене вміння слухати. Тільки після цього дошкільник зможе перейти до наступного етапу свого становлення.

Переходячи до третього етапу становлення, дошкільник починає усвідомлювати себе частиною суспільства. Чим більше людей, з якими він спілкується, тим більшою мірою дитина сформується як особистість.

На четвертому етапі дитина починає прагнути до вдосконалення, самореалізації й самовиховання.

У процесі громадянського виховання, подолавши чотири етапи особистісного становлення, дитина знаходить свою громадянську зрілість. Формування громадянської зрілості – це одне з важливих завдань педагогічної науки і практики, що вирішується з раннього дитинства. Тому це актуально в молодшому шкільному віці. Учні молодшого шкільного віку ще багато чого не знають, не вміють, їх соціально-моральний досвід недостатній. Але, незважаючи на це, у них є особливості, які змушують переконатися, що необхідно займатися громадянським вихованням вже в цьому віковому періоді. У дошкільників є відмінні риси: бажання дізнаватися про навколишній світ, отримувати нові враження, тому в дітей цього віку виникає інтерес до суспільного життя. У життєдіяльності дітей молодшого шкільного віку провідне місце належить емоціям, але зміцнюється тенденція до звільнення від імпульсивності. Як відомо, емоції сприяють переходу від зовнішнього впливу до особистісного змісту [7].

Тому, з точки зору О. Ковшар, одним із провідних завдань дошкільної освіти і громадянського виховання є забезпечення умов для повноцінного, своєчасного і різнобічного розвитку дитини з метою виховання ініціативної, творчої особистості [3, с. 288].

У зв'язку із цим, з нашої точки зору, основним напрямом роботи педагогів у сучасних закладах дошкільної освіти є формування основ громадянства у дошкільників, що дозволяє їм

сформуватись як особистостям, підготуватися до дієвого сприйняття навколишнього світу, адекватної поведінки в різних соціальних середовищах.

Змістове методичне забезпечення освітньо-виховного процесу в сучасних дошкільних установах із формування основ громадянства у дітей дошкільного віку передбачає орієнтацію педагога на прояв у них таких особистісних якостей, як активність, діалогічність, відкритість, свобода самовираження.

На нашу думку, громадянське виховання дошкільника вимагає дотримання певних педагогічних умов, які зображені на рис. 1.

Ураховуючи зазначені педагогічні умови, вихователь розробляє і реалізує педагогічний проєкт, що містить комплекс заходів на вибір. Також важливим моментом є відстеження ефективності впроваджуваного проєкту і, за потреби, внесення коректив.

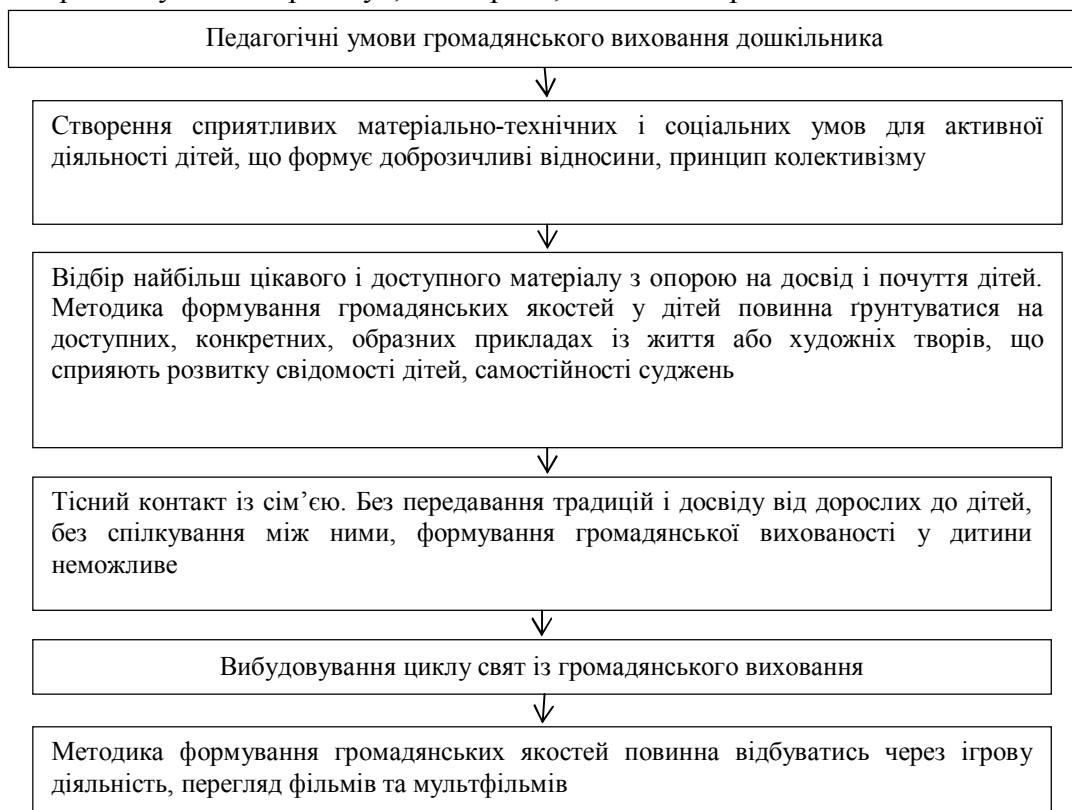

Рис. 1. Педагогічні умови громадянського виховання дошкільника
 Джерело: авторська розробка

Важливо, що громадянське виховання в дитячому садку відбувається більш ефективно і успішно при дотриманні принципів освітнього процесу, вимог до актуальності змісту освітнього компонента, інтеграції різних форм і методів. Крім того, планування освітнього процесу із урахуванням громадянського виховання повинне відповідати принципам систематичності й послідовності, зв'язку теорії та практики, доступності.

Для формування у дітей моральних почуттів і пізнавального інтересу до питань громадянськості вихователю слід привернути увагу дітей їх пізнавальним інтересом, враховувати бажання дітей, інтегрувати освітній зміст у різні форми діяльності. Крім того, слід планувати роботу з батьками, повідомляти їм права дитини при вихованні у них громадянськості. Також для ефективної роботи з громадянського виховання необхідно дотримання принципу доцільності та цілеспрямованості освітнього процесу. Цілі мають відповідати актуальним вимогам дошкільної освіти до всебічного виховання дітей.

Із метою забезпечення ефективності громадянського виховання необхідний добір такого змісту освітньої діяльності, який дозволить використовувати пізнавальний інтерес дітей до теми як засіб ефективного повідомлення їм знань і формування установок морально-етичного характеру.

Відповідно до вимог БКДОУ для дотримання принципу доцільності й цілеспрямованості освітнього процесу з громадянського виховання дітей необхідне вирішення таких завдань:

- виховувати почуття самоповаги і поваги до інших людей;
- виховувати в дітях доброту, увагу до людей;
- прищеплювати почуття поваги до членів сім'ї;
- прищеплювати потребу радувати близьких добрими справами і турботливим ставленням;
- виховувати почуття сімейної згуртованості;
- ознайомити з правами дитини у вихованні в сім'ї;
- ознайомити з правом на любов і турботу.

На рівні батьків:

- підвищити рівень громадянської й педагогічної культури батьків;
- попередити батьків від можливих негативних прийомів виховання своїх дітей (тілесних покарань, погроз і прояву надмірної строгості).

В основі громадянського виховання дітей дошкільного віку в закладах дошкільної освіти повинні лежати, окрім принципів доцільності і цілеспрямованості, такі принципи: системно-організованого підходу; послідовності у вихованні; безперервності й цілісності; доступності; адресного підходу до формування права; особистісно орієнтованого підходу до сімей із низькою загальною та педагогічною культурою (табл. 1).

Таблиця 1

Принципи громадянського виховання дітей дошкільного віку в закладах дошкільної освіти

Принцип	Зміст
Системно-організованого підходу	Передбачає скоординовану, цілеспрямовану роботу з громадянського виховання
Послідовності у вихованні	Від моральних почуттів через вправи і навички до формування моральних переконань
Безперервності й цілісності	Допомагає привести зміст освіти у відповідність до вікових особливостей дітей
Доступності	Передбачає, що повідомлювана система знань заснована на наявних у дитини знаннях, на її життєвому досвіді
Адресного підходу до формування права	Передбачає використання особливих форм і методів у роботі, здійснення індивідуального диференційованого підходу в роботі з сім'єю з урахуванням освіти батьків, життєвого досвіду, ступеня участі батьків у вихованні та навчанні дітей
Особистісно орієнтованого підходу до сімей із низькою загальною та педагогічною культурою	Передбачає побудову взаємин між учасниками освітнього процесу на основі співпраці

Джерело: складено автором на основі [4; 8; 9].

При регулярній роботі з дітьми на основі зазначених принципів на основі табл. 1 можна наочно переконатися в позитивних змінах у їх ставленні до себе і до інших людей, у зниженні рівня агресії у дітей, у сформованості у них власної думки, в зміні підходів до вирішення конфліктів і суперечок.

Оскільки організація даної роботи трудомістка, проведення занять із громадянського виховання вимагає використання таких ресурсів і умов:

1. Демонстраційного матеріалу (плакати з геральдикую, фотографії міста і країни, ілюстрації з прав дитини, ілюстрації до казок).
2. Аудіозаписів (Гімн України, пісні про рідне місто і країну, літературні твори).
3. Відеопрезентацій до заходів.
4. Технічних засобів (ноутбук, телевізор).
5. Наочно-дидактичної оснащеності.
6. Тісна співпраця педагогічного колективу з батьками.

Приклад планування і тематика занять із громадянського виховання дітей дошкільного віку в умовах ЗДО можна побачити у табл. 2.

Таблиця 2

Приклад планування і тематики занять із громадянського виховання дітей дошкільного віку в умовах ЗДО

Місяць	Захід
Вересень	Цикл занять на тему «Моя сім'я – мій рідний дім»; цільові прогулянки, бесіди, аналіз ситуацій, орієнтування дітей за місцем проживання. Мета: уточнити знання про сім'ю і пам'ятні місця, центральну площу; знати адресу свого місця проживання; здійснювати цільові прогулянки, проводити бесіди, створювати ситуації для орієнтування в місцевості, де проживають діти, де розташовані історичні місця та пам'ятки.
Жовтень	Екскурсія на пошту, бесіди про працівників головної пошти, поштового відділення.
Листопад	Бесіди про життя міста та селищ (що спільного, чим відрізняються).
Грудень	Аналіз ситуації «Ми в місті»; розглядання альбомів про місто. Робота з батьками. Бесіда «Як готується місто до свята Нового року». Цільові прогулянки дітей з батьками по визначних пам'ятках міста.
Січень	Складання альбому «Будинок, в якому я живу» (фотографії дітей у себе вдома, у дворі, на вулиці міста, в якому вони живуть). Бесіда про транспорт – як можна дістатися з одного кінця міста до іншого, (тролейбусний маршрут, маршрутні таксі). Фотографії – транспорт на вулицях нашого міста. Виставка сувенірів про рідне місто, значків.
Лютий	Репродукція Вічного вогню. Бесіда про те, чому потрібно покласти квіти до Вічного вогню, до могили Невідомого солдата тощо.
Березень	Бесіди з дітьми: де вони з батьками побували, які гарні місця бачили; про міський транспорт. Малюнки (виставки образотворчого мистецтва): «Дім, в якому я живу»; «Мій улюблений дитсадок»; «Про місто і село».
Квітень	Благоустрій ділянки дитячого садка. Посадка квітів, озеленення. Екскурсія дітей з батьками до пам'ятних місць, меморіалів, обелісків; відвідування музеїв.
Травень	Фотовиставка «У нас в родині свято 9 Травня», «Де ми були під час свята».

Джерело: авторська розробка

Як видно з табл. 2, до завдань педагога в процесі громадянського виховання входить залучення батьків до цільових прогулянок із дітьми, ознайомлення з головними пам'ятками міста (центральна площа, пам'ятники, музеї тощо). Розповіді батьків про місто залишають глибокий слід в душі дитини, прищеплюють дбайливе і співчутливе ставлення до рідних місць. Вихователь проводить заняття з ознайомлення з головними пам'ятками міста, основна мета яких: викликати у дітей почуття захоплення красою міста; підкреслити, що все навколо створено руками людини дуже давно, але народ пам'ятає імена тих майстрів, хто це творив; ознайомити дошкільнят з основними поняттями (місто, селище, село), транспортом міста, працею людей, як люди допомагають іншим.

Ще один вид громадянського виховання – це читання художньої літератури про історичні події, про народний героїзм. Велике значення мають бесіди з дітьми: де вони побували і що знають про місто.

Як бачимо, робота з громадянського виховання вимагає від вихователів розвинутої педагогічної рефлексії, здатності будувати педагогічний процес за моделлю особистісно орієнтованої взаємодії з дитиною. Спільні заходи (діти, батьки, вихователі) спрямовують свої зусилля на розвиток та становлення кожної дитини, створення сприятливих умов, що позитивно впливає на стан педагогічного процесу в цілому.

Висновки (з перспективами подальших розвідок із напрямку). Таким чином, проблема формування громадянського виховання дітей завжди була і залишається гострою і однією з провідних проблем формування особистості дитини. Вона пов'язана із суспільно-політичним устроєм суспільства, його функціонуванням та розвитком під впливом різних факторів.

Сучасний етап розвитку нашого суспільства вимагає особливої уваги до проблем дітей, починаючи з дошкільного віку. Завданням держави поряд із забезпеченням освітніх та професійних можливостей молоді є систематична і цілеспрямована робота з визначення громадянсько-правових і патріотичних орієнтирів для молодого покоління. І в цьому плані

проведення ефективних занять у ЗДО з метою вирішення проблем громадянського виховання дошкільників може і повинно відіграти важливу роль. При організації занять із громадянського виховання чи інших форм роботи з дошкільниками (наприклад, в рамках екскурсії) слід надавати перевагу яскравим типам подання матеріалу з метою впливу на мимовільну увагу. Усе це забезпечує формування основ національної самосвідомості дітей дошкільного віку та їх особистісне становлення.

Список використаної літератури

1. Бех І. Висока педагогіка почуттів. Громадянськість особистості у смислоціннісній інтерпретації В. Сухомлинського. *Освіта*. 2016. № 38–39. С. 3.
2. Киричук Т. В. Особистісно орієнтований підхід до дитини в освітньому просторі ДНЗ. *Таврійський вісник освіти*. 2013. № 4(44). С. 28–32.
3. Ковшар О. Завдання дошкільної освіти з розвитку особистості. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2013. № 8 (Ч. 2). С. 287–293.
4. Вознюк А. А. До проблеми громадянського виховання дітей дошкільного віку. *Молодий вчений*. 2017. № 10.1 (50.1). С. 13–16.
5. Гончаренко О. Р. Громадянське виховання дошкільнят та його морально-етичний компонент. *Обдарована дитина*. 2014. № 1. С. 2–8.
6. Коношенко С., Коношенко Н., Худавердієва Ю. Теоретичні аспекти формування громадянської спрямованості особистості. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2019. Вип. 9. С. 84–94.
7. Куштим Л. О. Громадянське виховання як основа формування національно свідомої, соціально адаптованої особистості. *Історія та правознавство. Позакласна робота*. 2016. № 4. С. 20–24.
8. Стаєнна О. О. Підготовка майбутніх педагогів до громадянського виховання дітей дошкільного віку. *Молодий вчений*. 2017. № 3.2 (43.2). С. 41–44.
9. Базовий компонент дошкільної освіти / науковий керівник: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф., д-р пед. наук; авт. кол-в: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богінч О. Л., Гавриш Н. В., Долинна О. П., Личенко Т. С., Коваленко О. В., Лисенко Г. М., Машовець М. А., Низковська О. В., Панасюк Т. В., Піроженко Т. О., Поніманська Т. І., Сідельнікова О. Д., Шевчук А. С., Якименко Л. Ю. Київ, 2012. 26 с.
10. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini> (дата звернення: 30.05.2020).

CIVIC EDUCATION AS A FACTOR OF PRE-SCHOOL CHILD PERSONALITY DEVELOPMENT

Vozniuk Anna

Postgraduate Student of Theory and Practice of Technological and Vocational Education Department
State Higher Educational Institution «Donbas State Pedagogical University»

Introduction. *In Ukraine, at the beginning of the XXI century, cardinal transformations in the socio-cultural sphere require changes in the functioning of the society's basic social institutions, including pre-school educational institutions. The proclamation of state sovereignty, the development of market competitive relations involves the elaboration of people's high civic qualities, the ability to take a fresh approach to issues of politics, economics, to determine their place in society and measures of responsibility in the modern world. Therefore, currently, the civic education of preschoolers is the basis for the formation of a child's patriotic identity, moral and value education. In other words, civic education, which is designed to form children's national identity, active civic consciousness, desire and willingness to take responsibility for the development of their country and people, is implemented in various forms of work, classes, excursions, training courses. At the same time, the organization of civic education in the system of pre-school education, taking into account the age characteristics of preschoolers, requires a more thorough approach and the selection of methods, means and tools, technologies of education. In this regard, the issues of the personality development of preschoolers in the context of the organization of civic education is extremely relevant.*

Purpose. *The purpose of the article is to consider the theoretical aspects of civic education as a factor of the personality development of a pre-school child, as well as the elaboration of recommendations for civic education of pre-school children at pre-school educational institution (PEI).*

Methods. *In the course of the study analysis of scientific literature on the subject matter of the research, program-methodical documentation and regulatory legal acts; investigation and*

generalization of pedagogical experience; analysis of the current state of the pedagogical process at PEI; synthesis, which managed to connect the individual parts of the object into an integrated whole.

Results. *The essence of the concepts «child development», «civicism», «civic education», «civic education of preschoolers» have been considered and explained in the article. The basic tasks of civic education of preschoolers have been highlighted. It has been noted that one of the major tasks of pre-school education and civic education is to provide conditions for the full, timely and comprehensive development of the child in order to educate an initiative, creative person. The pedagogical conditions of civic education of a preschooler have been formed. The principles of civic education of preschoolers at PEI have been presented.*

Originality. *The personal development stages of a preschooler in the conditions of civic education have been determined. Recommendations concerning civic education of preschoolers at the PEI have been developed.*

Conclusions. *The current development stage of our society requires special attention to children's problems, starting from pre-school age. The objective of the state, along with provision of educational and professional opportunities for young people involve a systematic and purposeful work to determine civil and patriotic guidelines for the rising generation. And in this regard, conducting effective classes at the PEI with the aim of implementation of civic education issues can and should play an important role for the personality development of preschoolers. When organizing classes on civic education or other forms of work with preschoolers (for example, as part of an excursion), preference should be given to bright types of material presentation in order to influence involuntary attention. All this provides the formation of the principles of pre-school aged children's national self-awareness and their personality development.*

Key words: *pre-school education, personality, civicism, civic education, preschoolers, pre-school teacher.*

References

1. Bekh I. (2016). Vysoka pedahohika pochuttiv. Hromadianskist osobystosti u smyslotsinnisnii interpretatsii V. Sukhomlynskoho [High pedagogy of feelings. Citizenship of personality in the semantic-value interpretation of V. Sukhomlynsky]. *Education*, (38-39), 3. [in Ukrainian].
2. Kyrychuk T. V. (2013). Osobystisno oriientovanyi pidkhid do dytyny v osvithnomu prostori DNZ [Personally oriented approach to the child in the educational space of secondary schools]. *Taurian Bulletin of Education*, 4(44), 28-32. [in Ukrainian].
3. Kovshar O. (2013). Zavdannia doshkilnoi osvity z rozvytku osobystosti [Tasks of preschool education for personality development.]. *Problems of modern teacher training*, (8), 287-293. [in Ukrainian].
4. Vozniuk A. A. (2017). Do problemy hromadianskoho vykhovannia ditei doshkilnoho viku [To the problem of civic education of preschool children]. *A young scientist*, 10.1 (50.1), 13-16. [in Ukrainian].
5. Honcharenko O. R. (2014). Hromadianske vykhovannia doshkilniat ta yoho moralno-etychnyi komponent [Civic education of preschool children and its moral and ethical component]. *A gifted child*, (1), 2-8. [in Ukrainian].
6. Konoshenko S., Konoshenko N., Khudaverdieva Yu. (2019). Teoretychni aspekty formuvannia hromadianskoi spriamovanosti osobystosti [Theoretical aspects of the formation of civic orientation of the individual]. *Teacher professionalism: theoretical and methodological aspect*, (9), 84-94. [in Ukrainian].
7. Kushtym L. O. (2016). Hromadianske vykhovannia yak osnova formuvannia natsionalno svidomoi, sotsialno adaptovanoi osobystosti [Civic education as a basis for the formation of a nationally conscious, socially adapted personality]. *History and jurisprudence. Extracurricular activities*, (4), 20-24. [in Ukrainian].
8. Staienna O. O. (2017). Pidhotovka maibutnikh pedahohiv do hromadianskoho vykhovannia ditei doshkilnoho viku [Preparation of future teachers for civic education of preschool children]. *A young scientist*, 3.2 (43.2), 41-44. [in Ukrainian].
9. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity. (2012). *Basic component of preschool education*. Kyiv: Vydavnytstvo. [in Ukrainian].
10. *Ofitsiynyi sait Ministerstva osvity i nauky Ukrainy. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity v Ukraini* [Official site of the Ministry of Education and Science of Ukraine. Basic component of preschool education in Ukraine]. URL: mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osvity-v-ukrayini. [in Ukrainian].

Отримано редакцією 22.04.2021 р.